

БОРЉЕ БОРЉЕВИЋ*

Криминалистичко-полицијска академија
Београд

УДК: 343.4(497.11)

342.722(497.11)

Прегледни рад

Примљен: 03.04.2012

Одобрен: 01.05.2012

УЛОГА КАЗНЕНОГ ЗАКОНОДАВСТВА У ЗАШТИТИ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ**

Сажетак: Принцип равноправности полова један је од основних постулата савременог друштва. Као такав он је присутан у многим међународним правним актима као и у уставима савремених држава. У том смислу, и наш Устав прокламује равноправност полова и гарантује заштиту од сваке врсте дискриминације, па и дискриминације по полу.

Ова заштита се реализује одговарајућим правним мерама, међу којима су свакако на првом месту мере казненоправне заштите која подразумева кривичноправну и прекршајноправну заштиту. Кривичноправна заштита родне равноправности остварује се у нашем праву прописивањем и применом одређених кривичних дела међу којима су најзначајнија повреда равноправности, повреде угледа због расне, верске, националне или друге припадности и кривично дело расне и друге дискриминације. Овим кривичним делима равноправност полова односно родна равноправност као значајна друштвена вредност у потпуности је заштићена од најтежих облика напада. Међутим, ову друштвену вредност треба заштити и од оних мањих, али такође штетних и непожељних напада што се чини одредбама прекршајног права. У том смислу, од посебног

* djordje.djordjevic@kpa.edu.rs

** Овај рад је резултат реализовања научноистраживачких пројеката које финансира Министарство науке и технолошког развоја Републике Србије: „Казнена реакција у Србији као кључни елемент правне државе” (бр. 179051), који реализује Правни факултет у Београду 2011–2014 (руководилац пројекта проф. др Ђорђе Игњатовић) и „Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција” (бр. 179045), који реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду 2011–2014 (руководилац пројекта проф. др Саша Мијалковић).

значаја су прекршајноправне одредбе из Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова.

Кључне речи: родна равноправност, забрана дискриминације, кривично законодавство, Кривични законик, прекршајно законодавство

Равноправност полова као уставно начело

Једна од основних карактеристика већине савремених друштава јесте истрајавање у борби за остваривање људских права. Постизање тог циљ захтева ангажовање свих друштвених снага и то не само на националном, већ и на глобалном плану. Пошто су у тој борби најважнија правна средства то се утврђивање и остваривање људских права врши како инструментима националног тако и међународног права. Овај дво-струки систем правног регулисања људских права у савременом друштву је нужан, јер значај који се придаје људским правима превазилази националне оквири и обухвата корпус људских права у целини и у размерама целокупног савременог људског друштва. Овакво, јединствено правно регулисање људских права показује се као неопходно, с једне стране због универзалног значаја правног регулисања у овој области, а с друге и због могућности остваривања основних људских права на одређеном нивоу независно од њиховог утврђивања и њихове реализације у условима који постоје у појединим државама.

Начело равноправности полова представља један од основних принципа на којима почивају сва савремена демократска друштва и као такво представља један од неопходних предуслова за остваривање многих других људских права. У том смислу, равноправност полова је прокламована и гарантована многим међународним правним актима као и уставима савремених држава или као самостално начело или у склопу забране сваке врсте дискриминације међу којима је дискриминација по полу сигурно једна од најзначајнијих.

Када говоримо о прокламовању овог начела на међународном плану свакако треба поћи од Повеље Уједињених нација која у свом члану 55 тачка ц) обавезује све чланице на „свеопште поштовања и уважавање људских права као и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру”.¹ Универзална декларација о правима човека, у свом члану 2 прокламује да „свакоме припадају сва права и слободе проглашене у овој Декларацији без икаквих разлика у погледу расе,

¹ Повеља Уједињених нација, www.tuzilastvorz.org.rs

боје, пола, језика, вероисповести, политичког или другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовине, рођења или других околности.”² Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода у свом члану 14 који говори о забрани дискриминације истиче да се „Уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза с неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус”.³ На сличан начин и Међународни пакт о грађанским и политичким правима усвојен од стране Генералне скупштине Уједињених нација 1966. такође у свом члану 26 прокламује забрану сваке дискриминације прописујући да су „Сва су лица једнака пред законом и имају право без икакве дискриминације на подједнаку заштиту закона. У том смислу, закон мора да забрањује сваку дискриминацију и да обезбеди свим лицима подједнаку и успешну заштиту против сваке дискриминације, нарочито у погледу расе, боје, пола, језика, вере, политичког или другог убеђења, националног или социјалног порекла, имовног стања, рођења или сваког другог стања”.⁴ Међутим, од посебног значаја у овој области свакако је Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена⁵ у којој се детаљно разрађују основни принципи и механизми за заштиту жена од сваке врсте дискриминације којој могу бити изложене (Мршевић, 2011: 49). Велики значај у овој области има и Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици у којој се већ у њеним првим члановима (члан 4 Конвенције) говори о принципу једнакости полова и недискриминације. Потврђује се принцип суштинске једнакости између жена и мушкараца и захтева од земаља чланица (међу којима је и наша земља) не само да осуде све облике насиља над женама, већ и да укључе принцип једнакости у законодавство и обезбеде његово остварење у пракси, као и да законом забране дискриминацију и укину све дискриминаторне законе и праксу (Гасми, 2012: 23). Наша земља је потписник свих поменутих међународних докумената што између осталог ствара и обавезу на инкорпорисање принципа из ових међународних аката у наше национално законодавство, што наша земља доследно и чини.

² Universal Declaration of Human Right, *Збирка међународних докумената о људским правима*, Београдски центар за људска права, Београд, 1997, стр. 8–11.

³ *Правосудне мултилатералне конвенције*, Пројурис, Београд, 2005, стр. 6.

⁴ Исто, стр. 50.

⁵ www.ljudskaprava.gov.rs

Прихватајући ове основне принципе којима се у међународном праву утврђује равноправност полова и забрана сваке, па и дискриминације по полу, као једно од основних људских права, али и независно од тога, многе државе су прокламовање овог права унеле у своје уставе. Тако, на пример, Устав Француске (члан 1), Устав Немачке (члан 3, ст. 2 и 3), Устав Италије (члан 3), Устав Белгије (члан 10), Устав Пољске (члан 13, став 2), Устав Руске федерације (члан 19, став 2), Устав Шпаније (члан 14), Устав Швајцарске (члан 8, ст. 2 и 3),⁶ као и устави већине савремених држава у свету ово право прокламују већ у својим уводним поглављима, најчешће у глави о основним људским правима и слободама. На исти начин поступиле су и све земље у региону, бивше републике СФРЈ, уносећи ово начело већ у прва поглавља својих устава, па оно постоји у Уставу Хрватске (члан 3), Уставу Словеније (члан 14), Уставу Македоније (члан 9), Уставу Црне Горе (чл. 8 и 18), Уставу БиХ (члан II, тачка 4), Уставу Федерације БиХ (члан 2, став 1, тачка д) и Уставу Републике Српске (члан 10).⁷

Устав Србије такође прокламује овај принцип и то на два места. У оквиру основних начела, када се говори о равноправности полова истиче се да држава „јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.” (члан 15 Устава Србије).⁸ Осим тога, чланом 21 Устава прокламује се једнакост свих пред Уставом и забрањује се „свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета”. Уставом је такође утврђено да се сва зајемчена људска и мањинска права непосредно примењују, а да се, ако је то Уставом изричито предвиђено или ако је то неопходно за остварење појединог права због његове природе, законом може прописати начин остваривања ових права при чему то ни у ком случају не сме да утиче на суштину зајемченог права (члан 18 Устава).

Но прокламовање одређених људских права добија свој потпуни смисао тек онда када им правни поредак пружи потпуну и ефикасну правну заштиту. Она се остварује одговарајућим правним мерама, међу којима су свакако на првом месту казненоправне мере с обзиром на то да су казне најстрожа врста правних мера заштите.

⁶ www.legislationline.org

⁷ www.legislationline.org

⁸ www.parlament.gov.sr

Поред већ постојећих, у новије време у нашој земљи донети су и бројни нови прописи који треба да обезбеде свеобухватну примену и заштиту начела равноправности полова и забране дискриминације и обезбеде, између осталог, одређене казнене мере према онима који то не поштују. У том смислу, од нарочитог значаја је доношење Закона о равноправности полова⁹ који је у целини посвећен доследној примени овог начела у свим областима друштвеног живота и Закона о забрани дискриминације¹⁰ који забрањује сваку врсту дискриминације, па и ону која за своју основу има припадност одређеном полу односно роду. У вези са тим треба нагласити да поменути Закон о равноправности полова, прихватајући појмовна и терминолошка разграничавања из неких од поменutih међународних конвенција, прави разлику између појмова „пол” и „род” одређујући да се појам пол „односи на биолошке карактеристике лица”, док појам род „означава друштвено успостављене улоге, положаје и статусе жена и мушкараца у јавном и приватном животу (Мршевић, 2011: 37), а из којих услед друштвених, културних и историјских разлика проистиче дискриминација заснована на биолошкој припадности одређеном полу” (члан 10 Закона о равноправности полова). Истим законом одређен је и појам дискриминације по основу пола као „свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) које има за циљ или последицу да лицу или групи отежа, угрози, онемогући или негира признање, уживање или остваривање људских права и слобода у политичкој, економској, друштвеној, културној, грађанској, породичној и другој области” (члан 4 Закона о равноправности полова). На сличан начин и Закон о забрани дискриминације дефинише појам дискриминације уопште која се може заснивати на различитим основима, између осталог и на полу и родном идентитету (члан 2 Закона о забрани дискриминације).

Казненоправна заштита родне равноправности као најстрожи вид правне заштите овог принципа остварује се одредбама кривичног и прекршајног права. Кривичноправна заштита резервисана је, наравно, за најтеже нападе на родну равноправност и дискриминаторско поступање по основу пола и родног идентитета, а прекршајноправна за све друге, блаже случајеве, где ипак постоји потреба да учинилац за такво понашање буде кажњен.

⁹ Службени гласник РС, бр. 104/09, 11. 12. 2009.

¹⁰ Службени гласник РС, бр. 22/09, од 30. 3. 2009.

Кривичноправна заштита родне равноправности

Кривичноправна заштита родне равноправности остварује се у нашем кривичном праву највећим делом прописивањем кривичног дела *повреде равноправности* (Косановић, Гајин, Миленковић, 2010: 32). Ово кривично дело које се у Кривичном законiku (члан 128 КЗ Србије) налази у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина додуше има много шири значај, јер се њиме инкриминише свака повреда равноправности без обзира на то о каквој равноправности је реч. Кривично дело се састоји у ускраћивању или ограничавању другог некоег права или давању другог каквих повластица или погодности због неких одређених његових својстава по којима се он разликује од других (Ђорђевић Ђ., 2011: 34)

Радња овог кривичног дела појављује се у два своја облика Први облик радње извршења овог дела је ускраћивање или ограничавање права другог, а други облик радње је давање другог каквих повластица или погодности. Права која се ускраћују или ограничавају могу бити права човека и грађанина утврђена Уставом, законима, другим прописима, другим општим актима, и потврђеним међународним уговорима. Повластице или погодности могу бити различите привилегије којима се неко ставља у повољнији положај у односу на друге. Ускраћивање или ограничавање права или давање повластица и погодности у односу на друге треба да се врши због некоег одређеног својства лица коме се то чини. Та својства могу бити: национална или етничка припадност или неприпадност, расна припадност или неприпадност, верска припадност или неприпадност, политичко или неко друго уверење, пол, језик којим говори, врста или степен образовања, друштвени положај, социјално порекло, имовно стање и неко друго лично својство (Стојановић, Перић, 2006: 53). Дакле, у Законiku се као једно од својстава лица због којег се повређује равноправност изричито наводи и пол па се тако полна односно родна равноправност појављује као један од заштитних објеката или, ако као заштитни објект схватимо равноправност у целини односно слобода и права грађана уопште, као део заштитног објекта овог кривичног дела. Тако ово кривично дело може постојати када неко ускрати или ограничи права или даје повластице односно погодности другом лицу само због његове припадности одређеном полу односно роду.

Извршилац овог кривичног дела према закону може да буде свако лице, али практично то најчешће могу да буду лица која по свом службеном положају или по неком другом основу одлучују о правима која се

овим кривичним делом ускраћују или ограничавају или о повластицама и погодностима које се овим кривичним делом дају у различитим приликама (Лазаревић, 2006: 407). Последица овог кривичног дела је повреда равноправности лица према коме се ово кривично дело чини у односу на друге.

Тежи облик овог кривичног дела постоји ако ово кривично дело изврши службено лице у вршењу службене дужности.

Оба облика овог кривичног дела могу се извршити само са умишљајем.

Осим овог кривичног дела које представља основно дело у области заштите родне равноправности, ово право штити су у Кривичном закону, индиректно, и неким другим кривичним делима. То је, на пример, случај са кривичним делом *повреде угледа због расне, верске, националне или друге припадности* (члан 174 КЗ) из групе кривичних дела против части и угледа (Косановић, Гајин, Миленковић, 2010: 33) које је под овим именом и са овом садржином унето у КЗ Законом о измена и допунама КЗ из септембра 2009. године,¹¹ уместо до тада постојећег кривичног дела повреде угледа народа, националних и етничких група СЦГ. Овим изменама то кривично дело је значајно проширено, па се може односити и на заштиту права о коме се говори у овом раду. Ово кривично дело има за свој заштитни објект част и углед појединца који могу бити повређени или угрожени на различите начине и из различитих разлога. Радња кривичног дела састоји се у јавном излагању порузи неког лица или групе лица због њихове припадности одређеној раси, боји коже, вери, националности, због њиховог етничког порекла или неког другог личног својства. То друго лично својство које се помиње код овог кривичног дела сигурно може бити и припадност одређеном полу (односно роду). На тај начин, ако би неко јавно изложио порузи неко лице или групу лица због њихове припадности једном или другом полу односно роду учинио би ово кривично дело.

Као излагање порузи сматра се вређање или клеветање неког лица или групе лица што у овом случају значи да се излагање порузи узима као заједнички појам за увреду и клевету. Према томе, елементе овог кривичног дела сачињавају елементи који постоје код кривичних дела увреде и клевете тако да може рећи да је у питању изјава омаловажавања којом се вређа нечија част или изношење и проношење нечег неистинитог што може да шкоди части и угледу тог или тих лица. Излагање порузи код овог кривичног дела треба да је учињено јавно, што значи

¹¹ Службени гласник РС, бр. 72/2009

путем штампе, радија, телевизије или других сличних средстава или на јавном скупу. У свему осталом код овог кривичног дела стоји оно што важи код кривичних дела увреде и клевете (види: Стојановић, 2006: 417, 420; Ђурђић, Јовашевић, 2010: 63, 66; Ђорђевић, Ђ., 2011: 62, 64).

Сходно члану 176 КЗ, ово кривично дело неће постојати ако се извршилац увредљиво изразио у оквиру озбиљне критике у научном, књижевном или уметничком делу, у извршавању службене дужности, новинарског позива, политичке делатности, у одбрани неког права или заштити оправданих интереса ако се из начина изражавања или из других околности види да учинилац то није учинио у намери омаловажавања, или ако докаже истинитост свога тврђења или докаже да је имао основаног разлога да верује у истинитост оног што је износио или преносио, што значи да се налазио у неотклоњивој стварној заблуди (Стојановић, Перић, 2006: 94). Уколико је ово кривично дело учињено путем штампе или других средстава јавног информисања могу се применити и посебне одредбе Кривичног законика о одговорности за кривична дела учињена путем штампе и других средстава јавног информисања.

Ово кривично дело се може извршити само са умишљајем.

Кривично дело *расне и друге дискриминације* (члан 387 КЗ) такође представља кривично дело којим се штити родна равноправност кроз забрану сваке, па и дискриминације извршене по полу. И ово кривично дело, као и претходно, доживело је значајне измене у Закону о изменама и допунама КЗ из септембра 2009. године. Поменути изменама ово кривично дело је знатно проширено тако да је њиме обухваћен и тзв. „говор мржње” заснован на припадности жртве одређеној друштвеној групи или неком њеном личном својству, као и претње извршењем кривичног дела упућене припадницима такве групе или лицима са одређеним личним својствима (Косановић, Гајин, Миленковић, 2010: 33).

Код основног облика овог кривичног дела ради се о кршењу основних људских права и слобода зајемчених општеприхваћеним правилима међународног права и међународним уговорима ратификованим од стране наше земље до кога долази на основу разлике у раси, боји коже, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству пасивног субјекта. То друго лично својство може се односити и на припадност одређеном полу односно роду. Основни облик овог кривичног дела има доста сличности са поменути кривичним делом повреде равноправности чији је заштитни објект шири него код овог дела (Лазаревић, 2006: 407). Има мишљења да је једна од разлика између ових дела у томе што се код повреде равноправности заштита односи на грађане (држављане) Србије (Стојановић, 2006: 809), док кривично дело расне и

друге дискриминације значи општу забрану сваке дискриминације и кршења међународно признатих људских права, али о томе постоје и другачија мишљења (Лазаревић, 2006: 406, 957).

Други облик овог дела односи си се на прогањање организација и појединаца који се залажу за равноправност људи, а трећи инкриминише тзв. расистичку пропаганду (Симић, Трешњев, 2010: 271). Четврти и пети облик дела, као што је већ речено, унети у ову инкриминацију изменама и допунама КЗ из 2009. године. Четвртим обликом забрањује се ширење или на други начин чињење доступним текстова, слика или теорија које заговарају или подстичу мржњу, дискриминацију или насиље засновано на припадности одређеној друштвеној групи или неком личном својству (дакле и припадности одређеном полу), а петим свака јавна претња извршењем кривичног дела за које је забрањена казна затвора већа од четири године према неком лицу или групи лица због њихове припадности некој друштвеној групи или због неког личног својства (какво је и припадност полу).

У теорији се појављује и мишљење да и нека друга кривична дела представљају заштиту од различитих облика дискриминаторског поступања, па и дискриминације по полу. У том контексту говори се и о кривичним делима геноцида (члан 370 КЗ), злочина против човечности (члан 371 КЗ), организовања и подстицања на извршење геноцида и ратних злочина (члан 375 КЗ), трговине људима (члан 388 КЗ), заснивања ропског односа и превоз лица у ропском односу (члан 390 КЗ), као и о већем броју кривичних дела против полне слободе (чл. 178–186 КЗ) и против брака и породице (чл. 187–197 КЗ) (Косановић, Гајин, Миленковић, 2010: 34). Нама се чини да је овакво схватање кривичноправне заштите од дискриминације и посебно од полне односно родне дискриминације прешироко, јер се ради о кривичним делима чији је заштитни објекат далеко шири и која се само делимично, у појединим случајевима, могу односити на проблематику заштите родне равноправности.

Прекршајноправна заштита родне равноправности

Ова врста казненоправне заштите родне равноправности остварује се прописивањем бројних прекршаја у законима и подзаконским актима који се баве заштитом равноправности и забраном дискриминације. У том смислу, од посебног значаја су већ поменути Закон о забрани дискриминације и Закон о равноправности полова. Ови закони у оквиру

својих казnenих одредби садрже и већи број прекршаја којима се, између осталог, штити и родна равноправност и забрањује свака врста дискриминације по полу (роду).

Тако *Закон о забрани дискриминације* у свом поглављу VIII под називом „Казнене одредбе” (чл. 50–60) прописује већи број прекршаја који се састоје у различитим облицима дискриминаторског поступања. Већина ових прекршаја може се односити и на поједине облике дискриминације према полу, било тако што се ова врста дискриминације изричито наводи у диспозицији прекршаја или тако што се у опису прекршаја каже да се дискриминаторска радња предузима због неког личног својства дискриминисаног лица (што сигурно може да буде и припадност одређеном полу). Тако, на пример, код прекршаја из члана 55 говори се о полној дискриминацији, прекршаја из члана 57 о дискриминацији деце према полу, а код прекршаја из члана 56 о забрану изјашњавање о сексуалној оријентацији. Дакле код ових прекршаја изричито је речено да се односе на дискриминацију према полу. За разлику од њих код прекршаја из члана 51 (нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа), члана 52 (одбијање пружања услуга), члана 54 (отежавање или онемогућавање уписа у васпитну или образовну установу) и члана 60 (одбијање пружања здравствених услуга) до дискриминаторског поступања долази због неког личног својства лица, што може бити припадност полу односно роду, али и неко друго лично својство. Прекршај из члана 50 односи се на забрану сваког дискриминаторског поступања од стране службеног или одговорног лица у органу јавне власти. Као учиниоци осталих прекршаја из ове групе углавном се појављује све категорије могућих учинилаца прекршаја (Ђорђевић, Ђ., 2010: 28).

Иако се законодавац трудио да поменути прекршајноправним одредбама детаљно покрије све ситуације у којима може доћи до појединих облика дискриминације и предвиди казне за учиниоце оваквих деликата стиче се утисак да је то учињено недовољно промишљено и да су зато поједина решења нелогична и нецелисходна. Ово се нарочито односи на непотребна преклапања између поменутих прекршаја и њихово недовољно јасно разграничење како међусобно, тако и са неким другим прекршајима, па и кривичним делима (Ђорђевић, М., 2002: 25–26).

Тако, на пример, прекршај из члана 60 (одбијање пружања здравствених услуга) готово у потпуности је садржан у прекршају из члана 52 (одбијање пружања услуга). Учиниоци могу бити иста лица (правно лице, предузетник, одговорно лице и физичко лице односно здравствени

радник), а учиниоцима су запрећене и потпуно исте казне, па се не види ни један разлог за паралелно постојање ових прекршаја. По таквој логици могло се и одбијање пружања услуга у другим областима прописати као посебан прекршај што би наравно било потпуно бесмислено.

Слична је ситуација и кад су у питању прекршаји из члана 57 (дискриминација деце према полу) и из члана 55 (полна дискриминација). Иако се овде појављују нешто веће разлике у опису прекршаја, чињеница да се ради о истој врсти дискриминације, да се као учиниоци појављују исте категорије лица и да су и овде запрећене исте казне за учиниоце говори о томе да се и овде ради о непотребном дуплирању одредаба. Доследност у оваквом приступу могла би да доведе и до посебних прекршаја који би се састојали у полној дискриминацији код омладине, код старих лица и сл.

И кад је у питању прекршај из члана 50 овог закона (дискриминаторско поступање) могуће је да дође до преклапања овог прекршаја са неким другим прекршајем из овог закона. Додуше овај прекршај се односи на дискриминаторско поступање службеног односно одговорног лица у органу јавне власти што значајно сужава круг могућих учинилаца овог прекршаја, али је ипак могуће да неко од тих лица учини неки од горе поменутих прекршаја. То је и изричито прописано у чл. 51, 52, 55, 56, 57 и 60 овог закона где се управо одговорна лица у органу јавне власти појављују као могући учиниоци тих прекршаја. Поставља се питање који ће прекршај постојати ако одговорно лице у органу јавне власти учини радњу која одговара прекршају из члана 55 (полна дискриминација), а која уједно представља и дискриминаторску радњу из члана 50? Проблем би се могао решити применом правила о привидном идеалном стицају по основу специјалитета, али додатни проблем ствара и чињеница да запрећене казне нису исте, односно казна за полну дискриминацију је мања него за дискриминаторско поступање из члана 50 Закона.

Но највећи проблем у вези са прекршајима из Закона о забрани дискриминације представља њихово разграничења од кривичног дела повреде равноправности из члана 128 КЗ о којем је у овом раду већ било речи. Наиме, код већине ових прекршаја радња њиховог извршења већим или мањим делом, а негде и у целини, истовремено представља и радњу поменутог кривичног дела. Тако, на пример, радња прекршаја из члана 50 Закона о забрани дискриминације (дискриминаторско поступање) представља уједно и радњу кривичног дела повреде равноправности јер сви облици дискриминаторског поступања у потпуности потпадају под одредбу о овом кривичном делу, с тим што ће, ако се као

учинилац јави службено лице, постојати тежи облик овог кривичног дела (члан 128, став 2 КЗ) (Ђорђевић, М., Ђорђевић, Ђ., 2010: 150). Веома слична ситуација постоји и кад су у питању поменути прекршаји из чл. 51, 52, 54, 55, 57 и 60 чије се радње извршења такође већим делом уклапају у радњу кривичног дела повреде равноправности уколико се као учинилац појављује физичко лице. Чак и када се као учинилац неке од тих радњи појављује правно лице постоји могућност, сходно одредбама Закона о одговорности правних лица за кривична дела,¹² да и оно одговара за кривично дело повреде равноправности, ако су испуњени услови за његову одговорност (види: Врховшек, 2008: 108–115).

Из овог угла посматрано стиче се утисак као да је законодавац прописујући поједине прекршаје у Закону о дискриминацији заборавио на постојање кривичног дела повреде равноправности, које је, као што је већ речено, у КЗ дато веома уопштено, тако да се готово сви могући облици повреде равноправности и дискриминације могу подвести под ову одредбу. Ово наравно може створити одређене проблеме у пракси око разграничења поменутих деликата, па би било веома добро приликом евентуалних измена и допуна Закона о дискриминацији поједине одредбе о прекршајима прецизирати, а поједине изоставити као непотребне.

Слична је донекле и ситуација када су у питању прекршаји из *Закона о равноправности полова*, иако је област коју регулише овај закон знатно ужа него када је у питању Закон о забрани дискриминације и представља само један њен сегмент (Косановић, Гајин, Миленковић, 2010: 53). Прекршај из члана 53 овог закона чини установа (правно лице) ако изврши „дискриминацију засновану на полу у вези са: условима за пријем и за одбијање пријема у установу; условима и могућностима приступа сталном образовању, укључујући све програме за образовање одраслих и програме функционалног описмењавања; условима за искључење из процеса образовања, научног рада и стручног усавршавања; начином пружања услуга и давања погодности и обавештења; оценом знања и вредновањем постигнутих резултата; условима за стицање стипендија и других врста помоћи за школовање и студије; условима за избор или стицање звања, професионалног усмеравања, стручног усавршавања и стицања диплома; условима за напредовање; доквалификацију или преквалификацију” (члан 53 Закона о равноправности полова). Велики део побројаних алтернативно постављених радњи извршења уједно представља и радње извршења појединих прекршаја из Закона о

¹² *Службени гласник РС*, бр. 97/08.

забрани дискриминације, када се као основ дискриминације појављује припадност полу. За прекршај може бити кажњено и одговорно лице у установи.

Прекршај из члана 55 Закона о равноправности полова чини одговорно лице у средству јавног информисања „ако се информацијом објављеном у том средству вређа достојанство лица с обзиром на припадност одређеном полу, повређује равноправност лица према полној припадности или подстиче такво повређивање”. Овако одређена радња овог прекршаја великим делом се поклапа са радњом већ поменутог кривичног дела повреде угледа због расне, верске, националне или друге припадности с тим што је радња поменутог кривичног дела одређена шире па се не мора односити само на излагање порузи због припадности одређеном полу, што прекршај може учинити само одговорно лице, а кривично дело свако физичко лице и што прекршај може бити учињен само објављивањем у средству јавног информисања, а кривично дело сваким јавним излагањем порузи. Кривично дело је дакле постављено далеко шире него овај прекршај из Закона о равноправности полова, али се стиче утисак да би сваки овакав прекршај уједно имао и елементе поменутог кривичног дела. Ово наравно ствара проблеме око разграничавања ових деликата и отвара дилему о оправданости и целисходности прописивања оваког прекршаја.

Када је у питању прекршај из члана 54 Закона о равноправности полова који има чак девет облика можемо констатовати да већина ових облика такође представља и неки од прекршаја из Закона о забрани дискриминације, а може представљати и кривично дело повреде равноправности.

Овакав казуистички приступ у прописивању казних деликата у последње време је све чешће присутан у нашем казном праву. Законодавац у жељи да посебно истакне све могуће ситуације које жели да инкриминише сваку од њих набраја и прописује као засебан деликт (кривично дело или прекршај), без довољног нивоа уопштености, не презајући од непотребног понављања.¹³ Осим тога често се не води рачуна о већ постојећим одредбама у другим законима па долази до делимичног или потпуног преклапања прекршаја, а у неким случајевима

¹³ Најкарактеристичнији пример ове врсте био је не тако давно (2002–2005) увођење у тадашњи Кривични закон Србије девет посебних кривичних дела корупције у различитим областима (корупција у здравству, корупција у просвети итд). Поред ових кривичних дела и тада је у КЗ Србије постојало кривично дело злоупотребе службеног положаја чији су поменута кривична дела била само посебни облици и као таква потпуно непотребна, што је и резултирало њиховим брзим укидањем.

и до ситуација да се у новим прописима прописују као прекршаји нека понашања која су у Кривичном законiku већ прописана као кривична дела! Таквих примера, као што смо видели, има и у области казненоправне заштите родне равноправности.

На крају можемо да закључимо да је начело равноправности полова не само прокламовано нашим Уставом него и у потпуности правно заштићено. У овој заштити посебно значајну улогу има казненоправна заштита која се остварује одредбама кривичног и прекршајног права. Иако се ова заштита може оценити као свеобухватна и целовита уочавају се одређене недоречености и недоследности када су у питању поједине одредбе којима се она остварује. Ово се посебно односи на неке прекршаје из Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова међу којима има пуно преклапања и дуплирања, како између самих прекршаја, тако и између неких од ових прекршаја и појединих кривичних дела из КЗ. То захтева извесне измене ових прописа у смислу њиховог прецизирања, а све ради њихове адекватније примене и што боље заштите родне равноправности.

Литература:

1. Ђорђевић, Ђ. (2011): *Krivično pravo, posebni deo*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd.
2. Ђорђевић, Ђ. (2010): *Prekršajno pravo*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd.
3. Ђорђевић, М. (2002): Odnos prekršajnog i krivičnog prava, *Prekršajna odgovornost*, Glosarijum, Beograd.
4. Ђорђевић, М., Ђорђевић, Ђ. (2010): *Krivično pravo sa osnovama privrednoprestupnog i prekršajnog prava*, Projuris, Beograd.
5. Ђурђић, В., Јовашевић, Д. (2010): *Krivično pravo, posebni deo*, Nomos, Beograd.
6. Gasmi, G. (2012): Komentar Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, Uprava za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo rada i socijalne politike Republike Srbije, Beograd.
7. Kosanović, M., Gajin, S., Milenković, D. (2010): *Zabrana diskriminacije u Srbiji i ranjive društvene grupe*, Program Ujedinjenih nacija za razvoj, Kancelarija u Srbiji, Beograd.
8. Lazarević, Lj. (2006): *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*, Savremena administracija, Beograd.
9. Mršević, Z. (2011): *Ka demokratskom društvu – rodna ravnopravnost*, Institut društvenih nauka, Beograd.
10. *Pravosudne multilateralne konvencije* (2005): Projuris, Beograd.

11. Stojanović, Z. (2006): *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd.
12. Simić, I, Trešnjev, A. (2010): *Krivični zakonik sa kraćim komentarom*, Ing-pro, Beograd.
13. Stojanović, Z., Perić, O. (2006): *Krivično pravo, posebni deo*, Pravna knjiga, Beograd.
14. Vrhovšek, M. (2008): *Komentar Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična dela*, Intermeks, Beograd.

Role of penal legislation in protection of gender equality

Summary: Principle of gender equality is one of the fundamental standards of modern society. As such, it is present in many international legal acts, as well as constitutions of modern states. Likewise, Serbian constitution proclaims the principle of gender equality and protection against any kind of discrimination, including gender discrimination.

This protection is enforced with various legal measures, in the first place with the measures of penal law that includes criminal law and administrative penal law. Criminal law protection of gender equality is achieved by regulation and enforcement of certain criminal offences. Among them the most important ones are Violation of equality, Ruining the Reputation of a Nation, National and Ethnic Groups of SaM and Racial and Other Discrimination.

With these criminal offences, gender equality, being highly important social value, is absolutely protected against severe types of offences. However, this value should be protected against minor, but also very harmful and unwanted offences as well. That is achieved with norms of administrative penal law. In that sense, Law on Prohibition of Discrimination and Law on Gender Equality have the special importance.

Key words: gender equality, prohibition of discrimination, penal legislation, Criminal Code, administrative penal legislation